

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра банківської справи

Допущено до захисту
Завідувач кафедри

“ ___ ” _____ 20__ р.

ВИПУСКНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня бакалавра
зі спеціальності 6030508 «Фінанси і кредит»
за спеціалізацією «Банківська справа»

на тему: «Розвиток національних платіжних систем в Україні»

Виконавець
студентка ЦЗФН групи 4зф7

Яковлева Анастасія

(прізвище, ім'я, по батькові) /підпис/

Науковий керівник

к.е.н., доцент

(науковий ступінь, вчене звання)

Гаркуша Ю.О.

(прізвище, ім'я, по батькові)
/підпис

Одеса 2020

АНОТАЦІЯ

випускної роботи на здобуття освітнього ступеня бакалавра

Яковлевої Анастасії

«Розвиток національних платіжних систем в Україні»

Одеський національний економічний університет

м. Одеса, 2020 рік

Випускна робота складається з 3-х розділів.

У випускній роботі досліджуються теоретичні основи функціонування національних платіжних систем, визначено їх суть та завдання. Вивчено нормативно-правову базу функціонування національних електронних платіжних системи в Україні. З'ясовано, значення розвитку безготівкових розрахунків і наявність в країні власної платіжної системи. Досліджено особливості платіжних систем, їх взаємодію з учасниками ринкових відносин. Проаналізовано функціонування вітчизняної системи переказу грошей. З'ясовані проблеми функціонування національних платіжних систем, серед яких: недостатньо розгалужена платіжна система; скорочення банківських мереж; недостатнє проникнення інтернет в сільській місцевості.

На основі проведеного дослідження автором запропоновані шляхи покращення стану національних платіжних систем для підвищення їх конкурентоспроможності.

Ключові слова: платіжна система, платіжна картка, безготівкові розрахунки, система електронних платежів, ринок платіжних карток.

ANNOTATION

of graduation work for obtaining a bachelor degree

Yakovleva Anastasia

"Development of national payment systems in Ukraine"

Odessa, 2020

The graduation work consists of 3 sections.

In the final work the theoretical bases of functioning of national payment systems are investigated, their essence and tasks are defined. The legal framework for the functioning of national electronic payment systems in Ukraine has been studied. The importance of the development of non-cash payments and the presence of the country's own payment system has been clarified.

Features of payment systems, their interaction with participants of market relations are investigated. The functioning of the domestic money transfer system is analyzed. Problems of functioning of national payment systems are clarified, among which: insufficiently branched payment system; reduction of banking networks; insufficient penetration of the Internet in rural areas.

Based on the study, the author proposed ways to improve the state of national payment systems to increase their competitiveness.

Key words: payment system, payment card, non-cash payments, electronic payment system, payment card market.

ЗМІСТ

	Стор.
ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕЛЕКТРОННОЇ ПЛАТІЖНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	7
1.1. Сутність та завдання платіжних систем	7
1.2. Нормативно-правова база функціонування національної платіжної системи в Україні	20
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНИХ ПЛАТІЖНИХ СИСТЕМ В УКРАЇНІ	28
2.1. Оцінка діяльності системи електронних платежів	28
2.2. Дослідження розвитку ринку платіжних карток в Україні	35
2.3. Аналіз функціонування вітчизняної системи переказу грошей	42
РОЗДІЛ 3 ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНИХ ПЛАТІЖНИХ СИСТЕМ В УКРАЇНІ	48
3.1. Зарубіжний досвід функціонування платіжних систем	48
3.2. Проблеми та перспективи розвитку національних платіжних систем в Україні	54
ВИСНОВКИ	70
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	73

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Платіжні системи відіграють одну із найважливіших ролей в економіці будь-якої країни. Вони забезпечують здійснення суб'єктами економіки переказу грошових коштів та розрахунків за зобов'язаннями, що з'являються у процесі здійснення економічної діяльності. Раціональна організація платіжної системи сприяє ефективному функціонуванню фінансової сфери, вдосконаленню грошово-кредитних відносин, здійсненню міждержавних валютних розрахунків. Надійні та ефективні платіжні системи є гарантією стабільного функціонування банківської системи та економіки у цілому.

Мета випускної роботи. Метою даної роботи є аналіз сучасного стану національних платіжних систем та визначення перспектив їх розвитку.

Завдання випускної роботи. Відповідно до мети дослідження було сформульовано такі завдання:

- Визначити сутність і значення національної платіжної системи.
- Дослідити нормативно-правову базу функціонування платіжної системи.
- Оцінити діяльність СЕП та систем переказу коштів в Україні.
- Проаналізувати ринок платіжних карток в Україні.
- Оцінити стан розвитку національної системи переказу коштів.
- Спираючись на зарубіжний досвід надати ряд пропозицій, щодо змін в платіжних системах в Україні.

Об'єктом дослідження виступає механізм функціонування платіжних систем України в умовах ринкових відносин.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні основи функціонування платіжних систем України у ринкових відносинах.

Методи дослідження. У дипломній роботі використано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, а саме: метод наукових абстракцій, методи

аналізу та синтезу, метод порівняння, табличний метод, метод коефіцієнтів та методи графічного зображення, статистичні методи.

Інформаційну базу дослідження становлять нормативно-законодавчі акти України й інших країн, які регулюють діяльність банків, інструкції та положення НБУ, наукові публікації вітчизняних і закордонних учених, матеріали наукових конференцій, дані звітності банківських установ, офіційних статистичних збірників.

ВИСНОВКИ

Становлення та розвиток платіжних систем України пройшла в шість етапів. Основними функціями ,які виконує платіжна система України є : забезпечення обігу,забезпечення здійснення платежів,забезпечення інформації про можливість і умови здійснення платежу,координація учасників платіжної системи і руху грошей в ній,контроль і нагляд за порядком проведення платежів .

Можна виділити такі основні елементи платіжної системи України: суб'єкти розрахункових взаємовідносин; об'єкт розрахунків (призначення платежу); місце проведення розрахунків (внутрішньодержавні та міждержавні розрахунки); принципи організації безготівкових розрахунків; час платежу (терміновий, достроковий, відстрочений платіж); комунікаційні системи переказу грошей; форма розрахунків, встановлена законодавством; наявність гарантії платежу; наявність посередницьких ланок у розрахунках; ризики при розрахунках; черговість платежів; величина платежів; нормативно-правова база; бухгалтерська і технологічна модель, що включає платіжні інструменти, механізми переказу коштів, принципи бухгалтерського обліку та звітності; технологічна інфраструктура, що містить засоби обробки даних, засоби телекомунікації, організацію експлуатації тощо; захист інформації.

Платіжні системи класифікуються за характером здійснюваних платежів: внутрішньодержавні і міжнародні платіжні системи, банківські і небанківські платіжні системи, системи міжбанківських розрахунків, внутрішньобанківські платіжні системи, системи «клієнт-банк» та системи масових електронних платежів.

Платіжні системи повинні задовольняти шість основних вимог – ефективність, оперативність, економічність, надійність, безпека.

На сьогодні єдина системно важлива платіжна система в Україні – СЕП. Це державна платіжна система класу RTGS15 , що забезпечує проведення

міжбанківського переказу в національній валюті через рахунки, відкриті в Національному банку. Національний банк є платіжною організацією та розрахунковим банком цієї системи.

Кількість учасників системи за період з 2014 по 2020 рр. скорочується. Зокрема, кількість банків-учасників СЕП за період з 2014 по 2019 рр. скоротилася на 88 установ, або на 54%. Це пояснюється змінами у структурі банківської системи України, а саме: виведенням з ринку значної кількості банків (філій), їх реорганізацією, перетворенням філій на територіально відокремленні безбалансові відділення тощо.

Незважаючи на зменшення кількості учасників СЕП, кількість та обсяги платежів зростає через СЕП, починаючи з 2016 р. зростає. Станом на початок 2020 р. кількість таких операцій становить 384 млн. платежів (33 трлн. грн.)

Ключовою тенденцією розвитку ринку платіжних карток в Україні протягом останніх років є зменшення більшості абсолютних значень показників, а саме кількості учасників карткових платіжних систем, держателів платіжних карток, а також кількості платіжних карток (в обігу та активних).

Лідируючи позиції на ринку платіжних карток, а саме 58,2% ринку, займає АТ КБ «Приватбанк», який емітував 29,6 млн. шт. платіжних карток, 72,2% з яких є активними.

Протягом 2019 року послуги з переказу коштів фактично надавали 37 систем переказу коштів, із них 30 систем, створених резидентами, та 7 систем, створених нерезидентами.

Україна залишається країною-реципієнтом транскордонних переказів. Упродовж 2019 року сума коштів, отриманих в Україні з використанням міжнародних систем переказу коштів, майже в шість разів перевищує суму коштів, відправлених за її межі. У 2019 році значні обсяги переказів в Україну надходили зі США (18%), Ізраїлю (14%) та Італії (9%). Найбільші обсяги переказів з України у 2019 році відправлялися до Російської Федерації (31%), Грузії (11%) та Азербайджану (6%).

Процес уніфікації розрахунків розпочався з утворення в Європейському Союзі зони платежів в євро (Single Euro Payments Area, SEPA) у 2007 році. Також визначним кроком було прийняття Директиви Європейського Парламенту і Союзу від 2007 року № 2007/64/ЄС про платіжні послуги на внутрішньому ринку, яка вносить зміни у Директиви 97/7/ЄС, 2005/60/ЄС. Після прийняття Платіжної Директиви у 2007 році відбувся процес діджиталізації економіки Європи, що стало поштовхом для створення нових продуктів та прискорило онлайн-платежі.

Важливим елементом розвитку національних платіжних систем є розвиток НПС «ПРОСТІР». За період з 2015-2019 рр. показники НПС «ПРОСТІР» значно зросли, що вказує на поетапний розвиток та удосконалення національної системи електронних платежів.

Також важливим кроком в розвитку електронних платежів в Україні є запровадження IBAN (від англ. «International Bank Account Number»), адже це дає змогу клієнтам банків оперативно отримувати перекази коштів, особливо тоді, коли вони прямують з ЄС.

Щодо підвищення рівня безготівкових розрахунків, слід зауважити, що Україна поступово еволюціонує на шляху до безготівкової економіки. Факторами, що впливають на показник безготівкових розрахунків можна назвати, зокрема: недостатньо розгалужена платіжна система; скорочення банківських мереж; недостатнє проникнення інтернет в сільській місцевості.

Для розвитку безготівкових платіжних розрахунків в Україні необхідно розвивати платіжну інфраструктуру, створити комфортні умови для здійснення миттєвої оплати товарів та послуг, поширити QR-коди та популяризувати мобільні додатки платіжних систем.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua>
2. Черномор Володимир Теоретичні засади, стан і практика розвитку платіжних систем в Україні. Вид. СХІД № 1 (147) січень-лютий 2017 р. ; [Електронний ресурс] – Режим доступу : [Skhid_2017_1_6.pdf](#)
3. Вовчак О.Д., Руцишин Н.М., Андрейків Т.Я. Кредит і банківська справа [Текст] : навч. Посіб; К. Видавництво: Знання-568 с.- ISBN: 978-966-346-588-3 ;[Електронний ресурс] – Режим доступу:https://pidruchniki.com/14350120/bankivska_sprava/kredit_i_bankivska_sprava
4. А.В.Олійник, В.М.Шацька Інформаційні системи і технології у фінансових установах- Навчальний посібник - Львів: "Новий Світ-2000", 2006 - 436 с.; [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://buklib.net/books/22029/>
5. Холодна Ю. Є. X-73 Банківська система : навчальний посібник / Ю. Є. Холодна, О. М. Рац. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2013. – 316 с. (Укр. Мов); [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://www.repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/11976/1/Банківська%20система%20%20навчальний%20посібник.pdf>
6. Пиріг С.О. П 33 Платіжні системи. Навч. пос. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 240 с
7. Чайковський, Я.І. Етапи становлення та напрямки розвитку системи електронних платежів Національного банку України [Електронний ресурс] / Я. Чайковський // Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє. – Тернопіль: Економічна думка, 2007. – Випуск 12. – 368 с. – С. 320 – 327. Режим доступу : <http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/6439>
8. Система електронних платежів Національного банку України та діяльність банків України на ринку платіжних карток у 2013 році // Вісник НБУ. – 2014. - №3. – С. 19-21.

9. Звіт з оверсайта інфраструктур фінансового ринку 2019 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Report_oversight_2019.pdf?v=4
10. Аналіз діяльності СЕП [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://old.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=62840843
11. Система електронних платежів (СЕП) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://old.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=53859&cat_id=36045
12. Інформація про завантаженість СЕП у розрізі платіжних інструментів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://old.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=6147500&cat_id=614749
- 6
13. Корецька Н. І. Фактори, що впливають на функціонування ринку платіжних карток // Економічний форум. - 2016. - № 2. - С. 275-285.
14. Білий М.М. Особливості розвитку ринку платіжних карток в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <file:///C:/Users/Admin/Downloads/4182-12415-1-PB.pdf>
15. Ринок платіжних карток в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://old.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=79219
16. Коць О.О., Гоменюк В.В. Сучасний стан і перспективи розвитку ринку платіжних карток в Україні // Економіка і суспільство. – 2018. -№15. - С. 671-678.
17. Звіт з оверсайта інфраструктур фінансового ринку за 2019 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Report_oversight_2019.pdf?v=4
18. Системи грошових переказів в Україні: як дешево перевести гроші за кордон // 2016. – Режим доступу: <http://vashbankir.com/financial-literacy/expert-advice/sistemy-denezhnyh-perevodov-v-ukraine-kak-deshevo-perevesti-dengi-za-rubezh.html?hl=uk>

19. Ситник І.П., Коротка А.П. Перспективи використання європейського досвіду функціонування платіжних систем в Україні // Проблеми системного підходу в економіці. – 2019. - Випуск 2(70). – С. 80-85.
20. PaySpace. SEPA на порозі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://psm7.com/analytics/sepa-verge-ukraine.html>.
21. PLUSWorld. PSD2 на ринку платіжних сервісів Європи: історико-правовий аналіз прийняття Директиви [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.plusworld.ru/professionals/psd2-na-rynke-platezhnyh-servisovevropy-istoriko-pravovoj-analiz-prinyatiya-direktivy>
22. Клімова С., Юсупова Т. Співвідношення понять розрахункових та фінансово-управлінських відносин у контексті українсько-європейського досвіду [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2018-1/doc/4/4_2.pdf
23. Міжнародний досвід обмеження готівкових розрахунків та збільшення безготівкових розрахунків: матеріали Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=21230658>
24. Ігнатишин М.В. Аналітика готівкових обмежень в Україні та міжнародна практика регулювання грошового обігу // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2015. – Вип. №3. – С. 159-163.
25. В Польщі зміняться правила розрахунку платіжною картою Mastercard [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vsetutpl.com/v-polschi-zminyatsya-pravya-rozrakhunku-platezhnoyu-kartkoyu-mastercard>
26. Князева О.А., Осенчук Н.І. Тенденції та перспективи розвитку безготівкових розрахунків в Україні // «Молодий вчений». – 2017. - № 6 (46). – С. 438-442.
27. Європейська інтеграція: як НБУ наближає України до Європи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ua.news.ua/evropejskaya-ynTEGRATsyya-kak-nbu-pryblyzhaet-ukraynu-k-es/>

28. НБУ оновив тарифи на послуги [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://news.dtkk.ua/finance/bank-system/59864>
29. ПРОСТР: новини І кв. 2020 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Digest_2020-Q1.pdf?v=4
30. PLUSWorld. PSD2 на ринку платіжних сервісів Європи: історико-правовий аналіз прийняття Директиви [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.plusworld.ru/professionals/psd2-na-rynke-platizhnyh-servisovevropy-istoriko-pravovoj-analiz-prinyatiya-direktivy>.
31. Національний банк запроваджує міжнародний номер банківського рахунку IBAN [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=84880261.
32. Офіційний сайт Monobank [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.monobank.ua/about>.
33. Monobank випустив нову версію додатка «Оборот» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://minfin.com.ua/2019/04/05/37313707>.
34. 28 квітня набирає чинності новий закон про фінансовий моніторинг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/news/28-kvitnya-nabiraye-chinnosti-novij-zakon-pro-finansovij-monitoring>
35. Офіційний сайт Укрінформ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua>
36. Кількість банківських відділень по областях: НБУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uteka.ua/ua/publication/news-14-delovye-novosti-36-kolichestvo-bankovskix-otdelenij-po-oblastyam-nbu>
37. Офіційний сайт Пенсійного фонду України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.pfu.gov.ua>
38. Аврамчук Л.А., Коркач І.В. Сучасний стан і перспективи розвитку системи електронних платежів Національного банку України [Електронний

ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2017/26-2-2017/15.pdf>

39. Руцишин Н.М. Костак З.Р. Платіжна система України та безпека її функціонування // Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського. - № 19. – 2017.

40. Системи грошових переказів в Україні: як дешево перевести гроші за кордон // 2016. – Режим доступу: <http://vashbankir.com/financial-literacy/expert-advices/sistemy-denezhnyh-perevodov-v-ukraine-kak-deshevo-perevesti-dengi-za-rubezh.html?hl=uk>

41. Український платіжний простір [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://prostir.gov.ua/prostir/#main>

42. Черномор Володимир Теоретичні засади, стан і практика розвитку платіжних систем в Україні // Економічні науки. - № 1. – січень-лютий 2017.

43. Фінтех і Україна: Платіжні системи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://evris.law/uk/stattja-finteh-i-ukraina-platizhnisistemi-chastina-3>.

44. Руцишин Н.М., Костак З.Р. Платіжна система України та безпека її функціонування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://global-national.in.ua/archive/19-2017/88.pdf>.

45. Заруцька О.П., Прохорець Т.Б. Особливості функціонування платіжних систем в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/10/199.pdf>.

46. 8. Пантелєєва Н. Нові форми грошей в умовах формування інформаційного суспільства. Вісник Національного банку України. 2015. № 5. С. 25-31.

47. Адамик Б., Ткачук В. Платіжні системи: фундаментальні засади та перспективи трансформації // Економічний аналіз. - 2019 р. - Том 29. № 3.- С. 63-73.

48. Калмикова О.М., Лісна Р.П. Функціонування платіжної системи України та стратегія її розвитку // Молодий вчений. – 2015. - № 1 (16). – С. 100-103.
49. Бублик Є.О. Ринок платіжних карток в Україні: перспективи та обмеження розвитку. Економіка і прогнозування. - 2016. - № 3. - С. 51–65.
50. Євдокімова М.О. Ринок платіжних карток в Україні, його розвиток // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. - 2017. - Вип. 15 (1). - С. 106–110.
51. Корецька Н.І. Польський досвід функціонування ринку платіжних карток // Економічний форум. - 2016. - № 1. - С. 40–47.
52. Ситник І.П., Микитенко Я.В. Сучасний стан та перспективи розвитку системи електронних платежів національного банку України // Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. – 2019. Том 30 (69). №2. – С. 223-227.
53. Балакіна Ю. Оверсайт платіжних систем у контексті підтримки фінансової стабільності // Фінанси, оподаткування, аудит. – С. 85-100.
54. Азарова А.О., Теслюк О.В. Проблеми розвитку платіжної системи України та шляхи їх вирішення // Вісник Хмельницького національного університету. – 2017. - № 1. – С. 19-22.
55. Циганов С.А., Апалькова В.В. Розвиток електронних платіжних систем в Україні: міжнародний аспект та інституціональні засади // Фінансовий простір. – 2015. - № 3 (19). – С. 80-89.
56. Що заважає розвиватися цифровій економіці в Україні [Електронний ресурс]. — Режим доступу : forbes.ua/ua/business/1363657-shchozavazhae-rozvivatisya-cifrovij-ekonomici-vukrayini.
57. Головка О.Г., Мороз О.К. Особливості розвитку ринку електронних платіжних систем в Україні [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://economyandsociety.in.ua/journal/19_ukr/146.pdf
58. Департамент платіжних систем та інноваційного розвитку [Електронний ресурс]. - Режим доступу :

<https://bank.gov.ua/ua/about/structure/department/payment-systems-and-innovative-development-department>

59. Руцишин Н.М., Костак З.Р. Платіжна система України та безпека її функціонування [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://global-national.in.ua/archive/19-2017/88.pdf>

60. Іщук Г. Забезпечення безпеки даних карткових платіжних систем при проведенні платіжних операцій [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzundiz_2014_2_20